

HAJRUDIN EF. ABDURAHMANOVIĆ - LIK I DJELO

Amir MEHELJIĆ

Sažetak

Ovaj tekst govori o hfz. Hajrudinu ef. Abdurahmanoviću, čelićkom muderrisu, koji je rođen u Bijelom Polju (Crna Gora), a veći i veoma plodan dio života je proveo u Čeliću. On pripada onoj grupi uleme koja je znanje sticala u Istanbulu. Po završetku školovanja dolazi u Čelić, gdje je obavljao dužnost muderrisa u čeličkoj medresi, a potom biva imenovan za sejjar-vaiza. Ovu dužnost obavlja sve dok nije obolio. Živio je 108 godina.

Ključne riječi: hafiz, muderris, diploma, enciklopedist, medresa, džamija, sejjar-vaiz

UVOD

Sveukupno iskustvo Bosne i Hercegovine, te gotovo kontinuirano stradanje Bošnjaka, od nas traži da kroz odgovornu recepciju i rekonstrukciju naše kulture i tradicije, ujedno vršimo obnavljanje našeg kulturnog naslijeđa, što je opet naš vlastiti doprinos ukupnoj kulturnoj povijesti Bosne i Hercegovine.

Bošnjačka tradicija je u proteklom periodu bila „zatrpana“ raznim ideologijama i doktrinama, koje su, nažalost, bile najčešće destruktivne po bošnjački narod. Veliki broj vrsnih pregalaca, kao i njihov doprinos našoj vjeri i kulturi, nepoznat nam je, što je razlog nastajanja ovog i ovakvih tekstova. Kraj XIX i početak XX stoljeća je bio jako težak za bošnjački narod. To je period smjene osmanske austrougarskom vlašću, kada se narod susreće s jednom novom civilizacijom i kada mnogi „preko noći postaju nepismeni“ zbog toga što su poznavali samo bosančicu, turski ili arapski jezik. Bošnjaci su, s obzirom da pripadaju islamskoj tradiciji, bili vezani i duhovno i politički za osmansku državu i sultana. Nakon austrougarske okupacije dolazi do velikih promjena i zaokreta u funkcioniranju vjerskoga života. Duhovna veza sa Istanbulom puca, te joj treba tražiti alternativu u formiranju i jačanju domaćih institucija (Islamske zajednice). Pojedinci koji su danonoćno bili misionari Allahove vjere su svojim djelovanjem ublažavali novonastalu situaciju i tako običnim ljudima ulijevali nadu i volju u „bolje sutra“.

Jedan od tih pojedinaca je Hajrudin ef. Abdurahmanović, koji je svojim radom i zalaganjem zaslužio da se o njemu više čuje i zna. O njemu skoro ništa nije napisano, izuzev *Glasnika* br. 11 – 12 od 1966. godine. Stoga će ovo istraživanje uglavnom biti bazirano na njegovu porodicu, komšije, suvremenike, te veoma bogatu biblioteku koju je iza sebe ostavio.

ŽIVOT I DJELO

Hfz. muderris Hajrudin ef. Abdurahmanović je rođen 1857. godine u selu Godijevo kod Bijelog Polja. Potječe iz porodice – plemena Skoke. Početno vjersko obrazovanje stiče u selu Raduljići, pred Kurt-efendijom i Abid-efendijom. Daljnje učenje nastavlja u selu Vrbe, pred Jusuf-efendijom Softićem, a nakon toga svoje daljnje obrazovanje nastavlja u Đakovici u Velikoj medresi, gdje je ostao punih sedam godina. Sluša predavanja istaknutih alima tog vremena, i to: Islama ef., Junusa ef., Munla Hajruša ef., Ismaila ef., te njegovog sina Omera ef., zatim čuvenog alima

Munla Jahja ef.¹ Još kao učenik Velike medrese u Đakovici uči hifz pred Ilijas-efendijom i uspješno ga okončava. U Medresi je, također, stupio u tesavvufski red i postao derviš Nakšibendijskog tarikata i primio je Inabu² Silsinamu od nadležnog šejha rahmetli hfz. Hasana ef. ibn Husni Prizenli iz Prizrena, koji je tada bio ovlašten od glavnog šejha, Sulejmana ef. Baba, koji je bio bolestan.³

Poslije uspješnog okončanja školovanja u Đakovici, svoje daljnje naukovanje nastavlja u Istanbulu. Dolaskom u Istanbul, 1897. godine, upisuje DARUL FUNUN i uči pred timom poznatih alima, od kojih je glavni bio EBU ABDURAHMAN MUHAMMED ŠAKIR, sin Omerov, iz Tokata, muderris sultan Fatihove džamije, poznatiji pod imenom hfz. Šakir Istanbuli, od kojeg dobija IDŽAZETNAMU 20. ševvala 1329. godine.⁴

Pored diplome sa DARUL FUNUNA, Hajrudin ef. posjeduje i zasebnu diplomu ŠEH ZADA.⁵ Svoje duhovno putovanje kroz sufizam nastavlja i u Istanbulu u okviru Nakšibendijskog tarikata. U Istanbulu je sticao naukovanje zajedno sa Nurom ef. Zahićem iz Sarajeva, Muhammed Šefketom ef. Kurtom, tuzlanskim muftijom iz Tuzle, Hasanom ef. Smajlovićem, Muhamedom ef. Potogijom, Salihom ef. Sivčevićem iz Vražića, Abdul Gani Ibrahimbegovićem, brčanskim muderrisom.⁶ Nakon okončanja školovanja u Istanbulu, koje je trajalo 10 godina, prolazi kroz Čelić, gdje drži prigodno predavanje. Ugledni mještani Čelića zatražili su od Hajrudina ef. Abdurahmanovića da ostane u Čeliću kao muderris u Čeličkoj medresi, što je i prihvatio. Rad u Čeličkoj medresi bio je zamrznut, s

1 *Glasnik Vrhovnog Islamskog starješinstva u SFRJ*, Sarajevo, broj 11-12, godina 1966. str. 607.

2 Original INABE se nalazi kod Ahmeda ef. Abdurahmanovića, Hajrudinovog ef. sina. INABA je pisana na turskom jeziku i izdata je od strane šejha Nakšibendijskog reda rahmetli Hasan Husni ef. Prizrenli iz Prizrena oko 1895. godine.

3 Prema kazivanju Ahmeda ef. Abdurahmanovića. *Glasnik VIS-a u SFRJ*, Sarajevo, 1966., br. 11-12, str. 608.

4 Idžazetnama sa Darul Fununa pisana je na arapskom jeziku, a prevedena je na bosanskom od strane Šabić Ševketa 15. septembra 1953. god. u Tuzli. Original idžazetname se nalazi kod Ahmeda ef. Abdurahmanovića.

5 Original se nalazi kod Ahmeda ef. Abdurahmanovića. U konkretnom slučaju ovaj dokument ili naredba odnosi se na postavljenje Hajrudin ef. Abdurahmanovića u nahiji Čelić. S obzirom da je Hajrudin ef. Abdurahmanović tražio postavljanje na ovo mjesto, u ruke mu je dat ovaj časni berat, dopisom ministarstva za Vakufe Turske. Interesno je da čak 1911. godine postoji ovakva vrsta postavljenja, s obzirom da je prekinuta veza Turske i BiH, aneksijom Austrougarske na BiH. Aneksijom Austrougarske na BiH ovo povjerenstvo iz Turske ne finansira vjerski život u BiH, ali se ipak održava veza preko IZ-e i ovaj dokument je jedan vid održavanja te veze. Ovaj akt je formalne prirode više iz običaja ili želje, odnosno nostalgije za održavanjem duhovne veze sa Carigradom.

6 Prema kazivanju Ahmeda ef. Abdurahmanovića, Muhameda ef. Ibrišimovića – penzionisani imami u Čeliću. *Glasnik VIS-a u SFRJ*, Sarajevo, broj 11-12, od 1966. god. str.608.

obzirom da je 10 godina prije njegovog dolaska preselio na ahiret muderis pomenute medrese, poznati alim kurra hafiz Osman ef. Sprečaković. Dužnost muderrisa u Čeličkoj medresi obavlja od 1907. do 1917. godine.⁷ Također, 1907. godine Hajrudin ef. Abdurahmanović se ženi iz poznate ulemanske porodice Sivčević iz Vražića, i to Eminom Sivčević, amidžićnom poznatog muderisa i direktora Behram-begove medrese u Tuzli, Saliha ef. Sivčevića. Nakon poroda, 1908. godine, Emina je zajedno sa djetetom preselila na ahiret. Iste godine, Hajrudin ef. ženi Pašu iz porodice Jakubović, čiji otac, hadži Derviš, vodi porijeklo iz Podgorice, od porodice Dervanović.

Hajrudin ef. je imao tursko državljanstvo, zbog čega biva pozvan u tursku vojsku, odnosno učešće u ratu 1914-1918. godine, ali nije otišao u rat, jer je njegov punac hadži Derviš Jakubović bio imućan čovjek, tako da je platio bedeluk, novčanu naknadu u te svrhe, koja je bila veoma visoka, i tako je ostao slobodan i nastavio sa svojim radom.⁸

Od 1908. do 1919. godine Hajrudin-efendiji je umrlo petero djece. Te godine u mjesecu julu rodila se Ajša, koja je i danas živa i stanuje u Čeliću. Dok je bio kod svoje rodbine u Bijelom Polju, 1917. godine, pojedinci iz Čelića su porušili čeličku medresu zbog njene dotrajalosti, te na tom mjestu, od skoro istog materijala, sagrađena je manja zgrada "Mektebi ibtidajja". Po povratku iz Bijelog Polja, Hajrudin ef. ostaje bez posla i bez ikakve materijalne naknade, što ga je prisililo da od nadležnih vjerskih vlasti, odnosno Ulema-i-medžlisa zatraži da obavlja dužnost sejjar-vaiza (putujući predavač – vaiz). Tu dozvolu je dobio 06. septembra 1917. godine.⁹

Također, dobija otvorenu preporuku, 22. septembra 1921. godine, od naibu reisa Okića da mu Kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo i džematski medžlisi budu na ruci da može izvršavati dužnost sejjar-vaiza.¹⁰

7 Prema kazivanju Ahmeda ef. Abdurahmanovića, gdje kaže: "Ovom prilikom bih iznio napomenu koja se odnosi na tekst u Glasniku Vis-a u SFRJ izdat u Sarajevu, broj 11-12 od 1966. god. na str. 608., gdje stoji: "Dužnost muderrisa obavljao je sve od 1908. do 1920. godine, poslije toga je po ovlaštenju Reisu-l-uleme postavljen za putujućeg vaiza (sejjar vaiza) koju je dužnost obavljao sve od 1920. do 1944. godine i tom prilikom obilazio većinom sva mjesta BiH." Ovaj podatak nije tačan, s obzirom na činjenicu da je na sopstvenu molbu upućenu nadležnim vjerskim organima, odnosno Ulema-i Medžlisu, dozvolu za sajjar vaiza dobio još 06. septembra 1917. god., pod rednim brojem 1905/1917, od Ulema-i Medžlisa za BiH u Sarajevu, u potpisu Reisu-l-ulema Džemaludin Čaušević."

8 Prema kazivanju Ahmeda ef. Abdurahmanovića.

9 Postavljenje od Ulema-i-medžlisa od 06. septembra 1917. godine, redni broj 1905/1917 od Ulema-i-medžlisa u Sarajevu, u potpisu reis Džemaludin Čaušević. Original se nalazi kod Ahmeda ef. Abdurahmanovića.

10 Otvorena preporuka Ulema-i-medžlisa za BiH u Sarajevu pod rednim brojem 1526/921 od 22. septembra 1917. godine. Original se nalazi

U mjesecu aprilu 1923. godine, rođen je Hajrudinov sin Muhamed, koji je učio pred svojim ocem i bio jako inteligentan i sposoban. Već od petnaeste godine zajedno sa ocem je išao širom Bosne i Hercegovine i držao javna predavanja. Ubijen je 01. 10. 1944. godine od strane fašista. Kćerka Fatima rođena je u mjesecu septembru 1925. godine, koja je živjela u Švedskoj, gdje je umrla i ukopana.

Hajrudin-efendiji Abdurahmanoviću je izdata posebna dozvola za održavanje vazu-nasihata u cijeloj Bosni i Hercegovini, ali jedino za vrijeme mjeseca redžeba, ša' bana i ramazana, 22. 03. 1926. godine u Sarajevu.¹¹

Kćerka Zejneba rođena je u mjesecu maju 1927. godine, a trenutno se nalazi u Švedskoj. Sin Ahmed ef. rođen je 15. marta 1930. godine i trenutno živi kao penzionisani imam u Čeliću. Kćerka Emina rođena je u mjesecu aprilu 1932. godine, a umrla je 1960. godine. Dozvolu za obavljanje dužnosti sejjar-vaiza u cijeloj Kraljevini Jugoslaviji dobio je od reisu-l-uleme Maglajlića, 04. avgusta 1935. godine u Beogradu.¹² Njegov angažman kao sejjar-vaiza u toku Drugog svjetskog rata bio je ograničen samo na mjesto Čelić i užu okolinu.

Dužnost sejjar-vaiza obavlja do 1955. godine, kada je obolio i postao nepokretan od bolesti nogu. Međutim, 1953. godine odlazi u penziju, ali mu je 1954. godine oduzeto pravo na penziju zbog nepriznavanja pomenutih dozvola i ovlaštenja kao sejjar-vaiza od strane VIS-a, a u potpisu reisu-l-uleme Ibrahim ef. Fejića, a na zahtjev komunističkih vlasti. Tako Hajrudin ef. ostaje bez zaslužene egzistencije, ali je nafaka i dalje tekla i bila "MIN DŽIHETILLAH".¹³ Kao sejjar-vaiz obilazio je sva veća mjesta u Bosni i Hercegovini, odnosno Kraljevini Jugoslaviji (Crna Gora, Kosovo, Sandžak) i držao javna predavanja.¹⁴

HAJRUDIN EF. KAO ENCIKLOPEDIST

Hajrudin ef. je zaista bio svestrano obrazovana osoba. Ako pogledamo sa naše vremenske distance, možemo ga slobodno svrstati među enciklopediste toga vremena. Njegovo odlično poznavanje arapskoga jezika omogućavalo mu je tumačenje mnogih islamskih disciplina: tefsira, hadisa, fikha, akaida, povijesti islama...

kod Ahmeda ef. Abdurahmanovića.

11 Original se nalazi kod Ahmeda ef. Abdurahmanovića. Dozvola od Reisu-l-uleme za BiH u Sarajevu pod rednim brojem 315/1926 od 22. 03. 1926. godine, u potpisu reisu-l-ulema Džemaludin Čaušević.

12 Original se nalazi kod Ahmeda ef. Abdurahmanovića. Dozvola se nalazi pod brojem 1054 od 04. avgusta 1935. godine, a u potpisu reisu-l-ulema Maglajlić s.r.

13 Na osnovu kazivanja Ahmeda ef. Abdurahmanovića.

14 Originali dozvola koje se tiču održavanja predavanja u BiH, a kasnije i u Kraljevini Jugoslaviji se nalaze kod Ahmed-efendije.

Pored arapskoga, poznao je turski, perzijski i albanski jezik. U prilog ovoj tvrdnji ide i činjenica da se u njegovoj bogatoj biblioteci nalazi oko 600 knjiga od kojih je većina (gotovo sve) na arapskom, turskom i perzijskom jeziku.

Svoju korespondenciju sa kolegama i prijateljima je uglavnom obavljao na tim jezicima. Koncepte za svoja predavanja je, također, pisao na arapskom jeziku.¹⁵

Oni koji su imali priliku slušati njegova predavanja i sada se sjećaju tih besjeda, kako formalnih, tako i neformalnih, na sijelima. U svojim vazovima obuhvatao je širok spektar tema, od fikskih, preko hadiskih i tefsirskih, pa sve do tumačenja odlaska ljudi na Mjesec.

BOLEST I SMRT

Pred kraj svog života ostaje nepokretan. Dana 25. marta 1965. godine, u četvrtak u 11 sati, prije podne-namaza, preselio je na ahiret h. hfz. muderris Hajrudin ef. Abdurahmanović u 108-oj godini života.

Dženaza-namaz je obavljena 27. marta, dva dana nakon smrti, pred čaršijskom džamijom u Čeliću, a merhum je nošen na rukama od džamije do kabura. Pokopan je na mezarju "Ulice" u Čeliću. Na nišanu, kojeg vrijeme još nije uništilo, uočljiv je sljedeći tekst arapskim pismom: "MERHUMUN VE MAGFURUN LEHU EL MUDERRIS HAJRUDIN EF. ABDURAHMANOVIĆ FI BELEDI ČELIĆ VU-LIDE 1857., MATE 1965., RUHIĆUN EL-FATIHA", a na bosanskom jeziku piše: "Nišan podiže sin Ahmed sa svojom porodicom." Na dženaza-namazu je bilo prisutno preko dvije hiljade ljudi iz raznih mjesta sjeverno-istočne Bosne i to: Čelića, Ratkovića, Brnjika, Vražića, Velinog Sela, Humaca, Koraja, Nahioća, Šatorovića, Palanke, Brke, Rahića, Maoče, Broda, Teočaka, Brčkog, Orašja, Tuzle, Puračića, Janje, Bijeljine, Bijelog Polja itd. Dženaza-namazu je prisustvovalo preko pedeset vjerskih službenika koji su tom prilikom pred dušu rahmetli Hajrudina ef. Abdurahmanovića proučili tri hatme.

Na kaburu se prisutnima obratio tadašnji imam čaršijske džamije, Muhamed ef. Ibrišimović, sljedećim riječima: "Umro je čovjek – alim, veliki učenjak od strane stambolske uleme koji je zadnji bio od tih učenjaka na području ovih krajeva. Ugasila se svjetiljka koja je svojim znanjem i naukom kitala i obasjavala ove krajeve. Taj gubitak teško je nadoknaditi. Mnogo je koristi ostavio nama mlađima, jer smo od njega mnogo naučili. Treba voditi računa da

¹⁵ Nekolicina tih pisama i koncepata se nalazi u njegovoj biblioteci kod njegovog sina Ahmed-efendije

se na neki način taj gubitak nadoknadi, a to će biti, ako budemo vodili računa da naše mlade šaljemo u medrese na izučavanje vjerskih znanosti."¹⁶

ZAKLJUČAK

S obzirom na vrijeme, s jedne, te njegovu sposobnost i snalaženje, s druge strane, možemo reći da je Hajrudin ef. Abdurahmanović bio veoma mudar, sposoban i nadasve obrazovan čovjek. To svoje znanje i mudrost je utkao i ispoljavao kako učenicima čeličke medrese, tako i široj slušalačkoj masi. Niti jedna ozbiljnija vjerska manifestacija u Čeliću, ali i okolini, nije mogla proći bez njegovog obraćanja. Mnogi se sa nostalgijom sjetе njegovih nadahnutih predavanja.

Imajući u vidu činjenicu da je za svoga života promijenio nekoliko društvenih uređenja države u kojoj je živio (Osmanska carevina, Austrougarska monarhija, Kraljevina SHS, NDH, FNRJ, SFRJ), gdje je bilo potrebno prilagođavanje i privikavanje pogotovo javnih ličnosti, a on je to i bio, također govori o njegovim sposobnostima i umijećima. To ustvari govori da mu je znanje i umijeće koje je posjedovao omogućilo da se i u najtežim, turbulentnim vremenima ponaša na jedan primjeren i suvremen način.

Hajrudin ef. iza sebe nije ostavio nikakvih objavljenih pisanih djela, ali njegov život i djelovanje je jedna velika knjiga koju treba izvaditi iz sehare, prelistati, pročitati i skinuti s nje „prašinu“ vremena koja se nataložila, te je otrgnuti od zaborava. Ovo je važno pogotovo za nas Bošnjake koji smo skloni zaboravu, te se često sramimo pohvaliti čovjeka za života, nego onda kada ode na Vječni svijet, posthumno.

¹⁶ Glasnik Vrhovnog Islamskog Starješinstva u SFRJ – Sarajevo, broj 11-12, od 1966. godine, str. 609.